

Sognefoged oplæsning ved kirkestævne!

Af Finn Skriver Laursen

Hvad indeholder begrebet sognefoged?

Christian den syvendes Forordning af 11te november 1791 Siger, om Sognefogeders Beskikkelse, deres Embedes Forretninger og Belønninger (eller er det ikke nærmere Struense der siger).

Hvad en sognefoged skulle beskæftige sig med, hvordan og hvornår. Kongen siger også meget tydeligt, at det var amtmændene i ethvert sogn, der skulle beskikke en sognefoged, sognefogeden skulle vælges blandt almuen. Sognefogeden kunne i øvrigt godt samtidig være lægdsmand.

Figur 1. Scanning af Chr. den syvendes forordning.

De væsentlige pligter for sognefogeden er:

- Udfør øvrighedens befalinger vedrørende justits.
- Selv holder øje med god orden i sit sogn.
- Hvis nogen forfalder til kroschold, krosgang og lignende, skal sognefogeden advare og formane ham.

- Gør nogen sig skyldig i drab, tyveri m.m., skal han hefte ham.
- Fremmede betlere skal han straks hefte.
- Holde øje med om der viser sig tegn til opløb i almuen, grunden til dette skal han meddele øvrigheden eller til kongen selv.
- Inddrive bøder.
- Bringe øvrighedens bud fra sogn til sogn.
- Sognefogeden skal være den mest agtede i almuen, og han skal have sæde i samkvemmet.
- Sognefogeden er fritaget for kongerejser, indkvarteringer, vejarbejde og lignende.
- Han er fri for at være delinkvent og bropenge.
- Han må nyde 12 skilling i salærio ved udpantning.

Ved de fleste af disse pligter bør man kunne finde skrivelser, dokumenter og lignede i relation til sognefogedens arbejde.

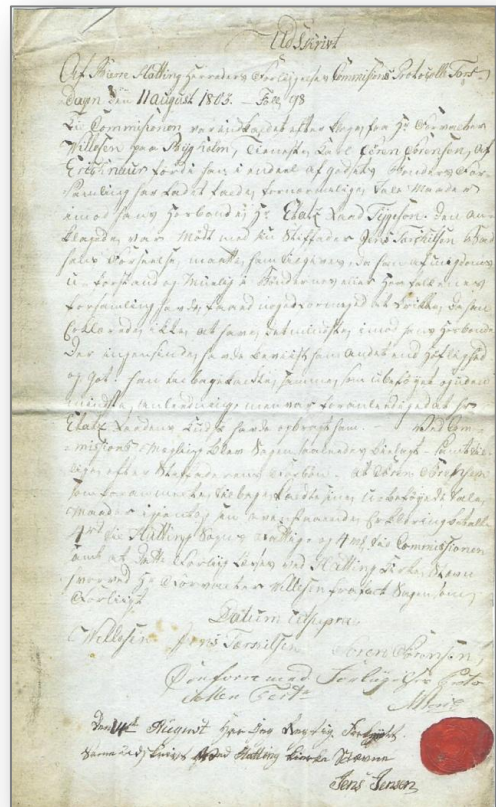
Men allerede i 1600 -1700 årene kendte man til sognefogedbegrebet. Rytterdistrikterne og Krongodset havde en sognefoged/bondefoged, der stort set havde samme beføjelser og pligter, som de nævnte fra 1791. Hvorimod han var næsten ikke eksisterende på de privatejede godser, dog med få undtagelser. I Skivehus amt, der omfatter 36 sogne, 14 -15 hovedgårde og en del ryttergods og andet strøgods, var det en egn præget af privatejede godser. I 1688 blev amtets 4 herreder sammenlagt til én retskreds: Sallingland herred her nævnes sognefogederne første gang udenfor Krongodset, i slutningen af 1690 var der udnævnt 36 bønder til sognefoged i hvert sit sogn i amtet. Herefter hører man sporadisk om sognefogeder flere steder i landet, indtil forordningen af 11te november 1791, hvor det kommer til at gælde i hele landet.

Nedenfor ses en ”oversættelse” af dokumentet, delvist med de stavemåder og den grammatik man brugte dengang

Udskrivt

Af Bjerre Hatting Herreders Foligelses Commisions Protocoll Torsdagen d 11. august 1803 – Foll 98

Til Commisionen var indkaldet efter klage fra Hr. Forvalter Jens Willesen paa Bygholm, Tjenete karl Søren Sørensen af Eriknavr fordi han i endel af Godsets bønder forsamling har ladet holde fornærmelige talemåder imod hans Husbond Hr. Etatz Raad Tygeson. Den anklagede var mødt med sin stiftfader Jens Tærkilsen bad hans forseelse maatte ham tilgives da han af ungdoms uforstand og mulig i Bøndernes eller hovfolkenes forsamling havde fået noget for meget at drikke, da han erklærede ikke at have det mindste imod hans Husbond der ingen sinde havde bevist andet end Høflighed og got. Han tilbagekaldte samme som ubeføjet og uden mindste anledning, men var foranlediget at Hr. Etatz Raadens kudsk havde opbragt ham - Ved commisionens Mægling blev sagen saaledes Bielagt samt tillige efter Stiffaderens Forbøn at Søren

Figur 2. Formålet i dette tilfælde har været det generalpræventive, henvendt til almuen, samt at stadfæste øvrighedens urørlighed, ellers faldt straffen omgående. Godsejerne havde hals- og håndsret, sigt og sage faldsret over bønderne, der betyder at herskabet havde pligt til at sigte lovovertrædere blandt godsets befolkning.

Sørensen som for nævnet tilbagekaldte sine ubeføjede talemåder igjentog sin ovenstående Erklæring betale 4 Rd til Hatting kirkes fattige og 4 mk til Commisionen samt at dette forlig læses ved hatting kirke stævne, hvorved forvalter Jens Willesen frafaldt sagen som forligt.

Datum ut Supra

(samme dato, givet som ovenfor)

Willesen

Jens Tærkilsen

Søren Sørensen

Confirmeret med Forligelses Protokollen

N. Borch

Den 14de august har jeg rigtig forkyndt ved Hatting Kirke Stævne

Jens Jensen

En anden sag som nok var en lovovertrædelse, men hvor befolkningen og den lokale øvrighed ikke tog det så alvorligt: Brændevinsbrænderi var en yndet fornøjelse i 1800-talet men forbudt. I årene mellem 1830 og 40 sendte en mand i Gesten Sogn amtmanden et brev med navnene på 11 beboere, der brændte brændevin. Den skrivelse lod amtmanden oplæse på Gesten Kirkestævne, så blev der ej rørt videre ved den sag.

I 1843 pålagde en herredsfoged et sogneforstanderskab at konfiskere alt brændevinstøj i kommunen. Sogneforstanderskabet skrev tilbage, at det ikke havde kendskab til, at der fandtes brændevinstøj i kommunen, men for en sikkerheds skyld ville det lade herredsfogdens ordre bekendtgøre ved kirkestævne.

Et par eksempler, der viser, at også sognefogeden fulgte skik og brug og ikke viste unødigt nidkærhed i embedet. Han skulle jo stadig leve der bagefter.

Figur 3. Skiltet er ophængt i våbenhuset, med teksten udad, hvis der var kirkestævne.

Er Kirkestævne stadig gældende? ja loven er aldrig ophævet, I 1870 kom den lov, som førte til udgivelse af Lovtidende og Ministerialtidende. Samtidigt dukkede der en række dagblade op. Dermed faldt behovet for afholdelse af kirkestævner. Alligevel fortsatte kirkestævnerne op i 1900-tallet. Folketinget vedtog 11. april 1920 Lov nr. 139 om valg til Folketinget. Under afsnittet om valglister, § 8, står, at tid og sted for fremlæggelse af valglister til almindeligt eftersyn skal bekendtgøres med mindst 8 dages varsel til kirkestævne eller på den for offentlige kundgørelser på vedkommende sted ellers brugelige måde.

Da Jens Larsen blev beskikket til sognefoged for Allesø Sogn på Fyn den 25. april 1944, blev det kundgjort for sognets beboere ved kirkestævne den 7. maj samme år.

Selv i dette årtusindes lovgivning nævnes bekendtgørelse ved kirkestævne. I Justitsministeriets lovbekendtgørelse nr. 619 af 15. september 1986 om strandingsloven, som ændret ved lov nr. 433 af 31. maj 2000 er bekendtgørelse på kirkestævne nævnt. Salg af mindre partier af løst strandingsgods, vrag eller vragstykker, der er inddrevet på forstranden, kan bortsælges mod kontant betaling ved offentlig auktion. Denne afholdes af sognefogden, hvis en sådan findes, og ellers af politiet, efter at der mindst 3 dage forud har fundet én bekendtgørelse sted henholdsvis ved kirkestævne eller ved indrykkelse i det blad, i hvilket bekendtgørelser fra politiet plejer af offentliggøres.

Navne i dokumentet:

Lars de Tygeson Etatz Raad godsejer på Bygholm 1766 – 1809 Født 2.6.1741 død 28.1.1812

Forvalter Jens Willesen født 1764, død 76 år gammel 8.12.1840

Stiffadder(stedfader) Jens Tærkilsen??

Karl Søren Sørensen?? Den formastelige

Fuldmægtig Niels Borch Fuldmægtig på Bygholm og Herredsfoged i Bjerre Hatting Herred. Født 1745 død 30.4.1807

Jens Jensen – Sognefoged i Hatting by født 1766 er nævnt som sognefoged ved FT. 1801

Dommens størrelse: 4 Rd= 6 mark + 4 mark i alt 10 mark vel en ret anselig sum at skulle udrede. Han tjente ca. 18-20 skilling om dagen, eller meget mindre, hvis han var på kost og logi.

Horsens Lokalarkiv

Kilder Wikipedia, den frie encyklopædi

J. Mølgård

L. Kristensen

Sognefoged, lægdsmand og Dannebrogsmænd udgivet af Slægten

Hjælpsomme Filatelister